

Κεφάλαιο 6

Οι Έλληνες των παροικιών και των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών

Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας αρκετοί Έλληνες έφυγαν από τη γενέτειρά τους και μετανάστευσαν, είτε εξαιτίας των πολέμων είτε για οικονομικούς λόγους, σε άλλες περιοχές. Εκεί δημιούργησαν νέες κοινότητες, τις παροικίες.

▲ Η Τεργέστη στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, χαλκογραφία, Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

15^{ος} αιώνας

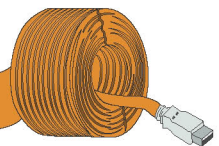
16^{ος} αιώνας

17^{ος} αιώνας

18^{ος} αιώνας

Αναγκαστική μετανάστευση – φυγή

Μετανάστευση κυρίως
για εμπορικούς λόγους

Η μετανάστευση των Ελλήνων στο εξωτερικό, κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, πραγματοποιήθηκε κυρίως σε δύο χρονικές περιόδους. Την πρώτη περίοδο, από τον 15^ο έως τον 16^ο αιώνα, η μετανάστευση ήταν συνήθως υποχρεωτική. Κατά τη διάρκειά της λόγιοι, ευγενείς και στρατιώτες, άλλοτε μόνοι και άλλοτε συνοδευόμενοι από τις οικογένειές τους, εγκατέλειψαν την υπόδουλη Ελλάδα εξαιτίας των πολεμικών συγκρούσεων και της επέκτασης των Τούρκων.

Οι περισσότεροι πρόσφυγες κατάγονταν από νησιά (Κύπρος, Κρήτη) ή παραθαλάσσια μέρη (Μονεμβασιά, Μάνη, Ναύπλιο, Ήπειρος). Εγκαταστάθηκαν κυρίως σε παραθαλάσσιες πόλεις της Ιταλίας καθώς και σε άλλα μέρη της Ευρώπης, ιδρύοντας **παροικίες**.

Οι Έλληνες μετανάστες εξασκούσαν συνήθως το επάγγελμα του στρατιώτη, του ναυτικού, του τεχνίτη, του εμπόρου, του αντιγραφέα χειρογράφων καθώς και του δασκάλου σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Η δεύτερη περίοδος της μετανάστευσης, κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα, ήταν εθελοντική και ειρηνική, με οικονομικά κυρίως αίτια. Τα εμπορεύματα μεταφέρονταν από την Οθωμανική Αυτοκρατορία προς την Κεντρική Ευρώπη και τη Ρωσία διά ξηράς από συγκεκριμένους δρόμους, με *καραβάνια* που διέσχιζαν τα Βαλκάνια. Σε αρκετές πόλεις κατά μήκος αυτών των δρόμων εγκαταστάθηκαν Έλληνες.

Την ίδια περίοδο, Έλληνες από τον Πόντο μετακινήθηκαν στον Καύκασο και την Κριμαία ιδρύοντας παροικίες, με γνωστότερη την Οδησό. Οι Έλληνες από τη Μακεδονία εγκαταστάθηκαν κυρίως στη Βιέννη, την Τεργέστη, τη Σερβία και την Ουγγαρία, όπου ασχολήθηκαν με το εμπόριο βαμβακερών, δερμάτων, χαλιών και άλλων ειδών. Αρκετοί Έλληνες, τέλος, δραστηριοποιήθηκαν στις **Παραδουνάβιες Ηγεμονίες**, τη Βλαχία και τη Μολδαβία, περιοχές που κυβερνούσαν Φαναριώτες ηγεμόνες.

Πρώτο μέλημα των Ελλήνων μεταναστών στη νέα τους πατρίδα ήταν η ανέγερση ναού, για να τελούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και η σύνταξη *καταστατικού*, για τον τρόπο οργάνωσης της κοινότητάς τους. Στο καταστατικό αναγράφονταν οι σκοποί, η οργάνωση, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μελών της κοινότητας. Με την πάροδο του χρόνου χτίστηκαν μοναστήρια αλλά και κοινοτικά σχολεία, όπως το Φλαγγινιανό Φροντιστήριο στη Βενετία. Οι Έλληνες μετανάστες φρόντισαν για την έκδοση ελληνικών βιβλίων, περιοδικών και εφημερίδων.

Αυτοί οι μετανάστες που ονόμαστηκαν Έλληνες της Διασποράς, με τα πλούτη που απέκτησαν, ενίσχυναν οικονομικά τα ελληνικά σχολεία στις τουρκοκρατούμενες περιοχές και κατασκεύαζαν πολυτελείς κατοικίες στους τόπους καταγωγής τους (π.χ. στη Σιάτιστα, την Καστοριά, την Κοζάνη, τα Ζαγοροχώρια και τα χωριά του Πηλίου), τα λεγόμενα αρχοντικά.

Από τους **Έλληνες των παροικιών** ξεκίνησε κατά τον 18^ο αιώνα η πνευματική αναγέννηση του υπόδουλου έθνους.

Γλωσσάρι

Καραβάνι: Ομάδα ανθρώπων, συνήθως εμπόρων, που ταξιδεύουν μαζί.

Καταστατικό: Ο γραπτός κανονισμός που καθορίζει τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της παροικίας.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Επιστολή Ελλήνων κατοίκων του Umago, παραθαλάσσιας πόλης στη Βορειοδυτική Ιταλία, προς τον Ιωάννη Λαζάρου

«Στέλνουμε την επιστολή αυτή για να σας ενημερώσουμε ότι είμαστε έντεκα οικογένειες χριστιανοί στη δουλειά του κυρίου Φραντζέσκι στο Μαγό (Umago)*. Έως τώρα είχαμε έναν παπά Σλάβο και μας είχαν και μία εκκλησούλα φράγκικη και κάναμε την τελετή, έτσι όπως ορίζει ο Θεός. Όμως πάει ένας χρόνος, που ο παπάς μας άφησε και έφυγε και είμαστε σαν τα πρόβατα χωρίς βοσκό, που όταν θέλει ο λύκος τα αρπάζει από αυτά και τρώει, έτσι είμαστε. Για τον λόγο αυτό απευθυνόμαστε σε σας για την αγάπη του Χριστού να διευθετήσετε το ζήτημα. Να το πεις στον Πανιερώτατο Δεσπότη και σε όλους τους άρχοντες. Από σας ζητάμε βοήθεια (ψυχικό) καθώς είμαστε εβδομήντα ψυχές μικροί και μεγάλοι και κινδυνεύουμε να χαθούμε, επειδή είμαστε όλοι φτωχοί και δεν μπορούμε να κάνουμε έξοδα να έρθουμε στη Βενετία να παρουσιαστούμε μπροστά στον πρόεδρο. Και ο πρόεδρος είναι φιλεύσπλαχνος και νομίζω πως δεν θα μας αφήσει να χαθούμε. Για τον λόγο αυτό σας παρακαλούμε όλοι μας για την αγάπη του Εσταυρωμένου και της Θεοτόκου να μας κάνατε ένα εκκλησάκι για να έχουμε τον παπά μας».

Αρτέμιδος Ξανθοπούλου-Κυριακού, «Ειδήσεις για άγνωστη ελληνική αποικία στην Ίστρια τον 18^ο αιώνα», *Θησαυρίσματα*, τόμ. 10 (Βενετία, 1973), σ. 209.

(Απόδοση στα νέα ελληνικά)

2. Συγκρούσεις Ελλήνων μεταναστών στην Κορσική με τους ντόπιους

«Οι Κορσικανοί βλέποντας ότι οι Ρωμαίοι (Έλληνες) δεν κινούνται, νόμισαν πως φοβήθηκαν και άρχισαν να πλησιάζουν στη χώρα και να ρίχνουν αμέτρητες τουφεκίες και να βγάζουν κραυγές με τύμπανα και κέρατα, φωνάζοντας στους Ρωμαίους και λέγοντας: “Σήμερα είναι η τελευταία σας μέρα και τώρα κληρονομούμε τα σπίτια σας και τα υπάρχοντά σας, θα φάμε τα αμπέλια σας και θα χαρούμε τις γυναίκες σας και τα κορίτσια σας”. Και οι Έλληνες, ποιος να διηγηθεί την ορμή με την οποία όρμησαν εναντίον τους! Έβλεπες εκείνα τα παλικάρια και έτρεχαν τον ανήφορο σαν ελάφια και σε μια στιγμή έφτασαν στα πρώτα ταμπούρια των Κορσικανών και αμέσως τους έβγαλαν έξω. Αυτοί τότε (οι Κορσικανοί) μπήκαν μέσα στα δεύτερα ταμπούρια, εκεί όπου είχαν στερεωμένη τη σημαία τους. Συγκεντρώθηκαν τότε οι πιο δυνατοί και πολέμησαν χωρίς να φοβούνται το θάνατο, γιατί κρατούσαν κοτρόνες και βαρούσαν πίσω από τις πέτρες φωνάζοντας ο ένας στον άλλο και λέγοντας: “Καρδιά, άνθρωποι του Ρουστίνου καρδιά παλικάρια της Γιουβελίνας! Αχ, Ρωμαίοι, Ρωμαίοι, χαθήκατε γιατί δεν έχετε να κάνετε με τους κασιδιάρηδες τους Βικολάκους αλλά με τους γίγαντες της Καστανίτσας. Παραδοθείτε γιατί χανόσαστε”. Και οι Ρωμαίοι αμίλητοι πλησίασαν από πέτρα σε πέτρα και ο ένας προστάτευε τον άλλο. Και έτσι έκαναν μερικά παλικάρια, που πλησίασαν τους πρόποδες του βουνού, εκεί όπου είχαν τη σημαία και ρίχνοντας μερικές ντουφεκίες αλύπητα δεν μπόρεσαν να αντέξουν, αλλά άφησαν τη σημαία και ολόκληρη την αποσκευή και όποιος μπορούσε να φύγει έφευγε και ο αδελφός παρατούσε τον αδελφό του. Οι υπόλοιποι Ρωμαίοι είχαν καταστρέψει τα άλλα καταφύγια και τους έδιωχναν σαν γίδια».

Δικαίου Β. Βαγιακάκου, *Οι Μανιάται της Διασποράς. Α. Οι Μανιάται της Κορσικής*, τόμ. 1, Αθήνα 1970, σ. 30.
(Απόδοση στα νέα ελληνικά)

Ματιά στο παρελθόν

Ομάδα περιηγητών περνά από την Ήπειρο στη Θεσσαλία.

Τα караβάνια

Η μετακίνηση των ανθρώπων για εμπορικούς λόγους έξω από τον ελληνικό χώρο γινόταν συνήθως ομαδικά, για λόγους ασφαλείας. Οι πραγματευτές (εμπορευόμενοι) φόρτωναν τα εμπορεύματα καθώς και τα προσωπικά τους είδη σε ζώα, κυρίως μουλάρια. Επρόκειτο για τα λεγόμενα караβάνια. Επειδή οι αποστάσεις ήταν μεγάλες, κατά μήκος των δρόμων και κοντά σε πηγές ή τρεχούμενο νερό χτίζονταν σταθμοί ή πανδοχεία, που ονομάζονταν χάνια, όπου οι ταξιδιώτες μπορούσαν να ξεκουραστούν και να διανυκτερεύσουν με ασφάλεια.

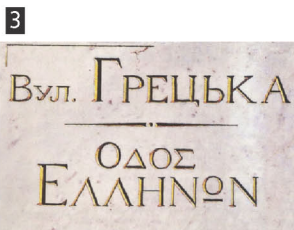

▲ Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ο εξ απορρήτων

▲ Τα σημαντικότερα κέντρα της ελληνικής Διασποράς κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, Όλγα Κατσαρδής-Heiring, Ιω. Χοσιώτης, Ευρυδίκη Αμπατζή (επιμ.), *Οι Έλληνες στη Διασπορά (15^{ος}-21^{ος} αι.)*, Αθήνα 2006, σ. 12

▲ Η «οδός Ελλήνων» στην Οδησό

▲ Αποψη του Βουκουρεστίου κατά τον 18^ο αιώνα

▲ Ο άγιος Νικόλαος, προστάτης της Αδελφότητας των Ελλήνων Ορθοδόξων της Βενετίας

▲ Η Βιέννη

Ερωτήματα

- Ποιες ήταν οι περιόδους της μετανάστευσης των Ελλήνων στο εξωτερικό;
- Με βάση την Πηγή 1, ποιο θεωρούν ως το μεγαλύτερο πρόβλημα της κοινότητάς τους οι Έλληνες του Usago;